

ENSENYAMENT DELS JOCS ESPORTIUS: UN CANVI D'ENFOCAMENT*

Brenda Read,

*Professora Dep. Ed. Física i Ciències de l'Esport,
Universitat de Loughborough (Gran Bretanya).*

José Davis Davis,

Professor IVEF-València.

** Aquest treball ha estat realitzat gràcies a un ajut de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.*

En aquest article volem presentar una nova aproximació a l'ensenyament dels jocs esportius¹ més en consonància amb la finalitat educativa que persegueixen els centres escolars. Es tracta d'un intent de reconceptualització dins de l'ensenyament de l'educació física que, no sense esforç, s'estén pels col·legis anglesos.

L'article de Rod Thorpe i David Bunker (1982) *A model for the teaching of games in secondary schools* va fer palesa la necessitat de reflexionar sobre l'ensenyament dels jocs esportius.

Tanmateix, el nou enfocament ha d'entendre's com una resposta o reacció d'un grup de professionals a les insatisfactòries pràctiques de l'ensenyament als centres escolars, quedant així aclarida llur connexió amb la realitat quotidiana de l'educació física.

Per a una millor comprensió del nostre enfocament, començarem amb una

breu exposició dels aspectes limitadors de l'ensenyament actual. Comentarem després les bases sobre les quals es recolza aquesta alternativa i, finalment, els aspectes a tenir en compte per a la planificació d'un currículum de jocs esportius.

Limitacions en l'ensenyament actual dels jocs esportius

L'ensenyament dels esports a les classes d'educació física s'ha limitat a un conjunt de tasques o habilitats motrius aïllades, estretament vinculades a una adquisició competent de les tècniques esportives. Aquesta generalitzada evidència manifesta algunes importants deficiències:

1. habitualment, els alumnes avançats s'inicien en la pràctica esportiva fora del context escolar i a les classes d'educació física es limiten

a refermar un conjunt de tècniques mecàniques que redueixen, per la seva mateixa naturalesa irreflexiva, la capacitat de decisió,

2. els alumnes menys capacitats o amb problemes no solen tenir èxit en l'adquisició d'un nivell adient d'execució tècnica, essent, doncs, condemnats a repetir moviments estereotipats que poden consolidar o donar lloc a un rebuig per la classe d'educació física,
3. s'estimula la formació d'esportistes-alumnes dependents del seu entrenador-professor,
4. s'empra molt de temps en l'ensenyament de la tècnica i gairebé res en el que realment constitueix el joc esportiu,
5. existeix escassa transferència de l'aprenentatge tècnic a la situació real de joc,
6. els alumnes sovint s'avorreixen davant la manca d'activitat física

en una classe d'ensenyament de la tècnica,

7. els alumnes no arriben a copsar que el joc esportiu és el mitjà idoni per al coneixement de totes les possibilitats del joc, i
8. no es formen espectadors crítics, practicants o possibles administradors esportius en un món on l'esport constitueix una important forma d'omplir el temps de lleure.

Totes aquestes limitacions o deficiències són força conegudes per qualsevol professional que s'hagi questionat el mètode d'ensenyament o que hagi fet una observació crítica del que succeeix a la seva pròpia classe. Tanmateix, pocs són els que han provat de trobar una solució per a aquests problemes, mentre que, malgrat tot, continuen les pràctiques incorrectes provocant el desinterès dels alumnes per l'educació física.

"Ensenyament per a la comprensió", una alternativa

Aquest és, tot i que potser no sigui el més adient, el nom amb què es coneix popularment l'esmentat nou enfocament, el qual enfatitza especialment els següents tres aspectes:

- la presa de decisions i la formulació de judicis per part de l'alumne,
- la comprensió dels contextos dels jocs esportius, i
- la importància de la tècnica en la iniciació esportiva.

La presa de decisions i la formulació de judicis per part de l'alumne

Els jocs esportius presenten una gran varietat de situacions motrius en què l'alumne no s'ha de limitar a preguntar-se *com* fer-ho, sinó també *què*,

quan i per què. Per tant, el nou enfocament està orientat al desenvolupament de la capacitat de discerniment, la qual s'aconsegueix mitjançant la pràctica motriu de situacions-problema. S'ajudarà els alumnes a reconèixer els problemes, identificar i generar les seves pròpies solucions i escollir les més encertades, per tal que puguin elaborar l'anticipació necessària per permetre'ls un cert control del temps i de la posició. Només així podran els alumnes discriminar les diferents situacions i adquirir un grau de responsabilitat en el joc.

La comprensió dels contextos implicats en els jocs esportius

Els contextos són fonamentalment socials, on els jugadors hi interaccionen amb els altres participants i amb l'objecte o objectes del joc. Així mateix, són contextos normats i caracteritzats per la incertesa, pel qual exigeixen respostes flexibles fruit de l'adaptació i improvisació que condiciona el tarannà del joc (Read, 1988). En resum, el context del joc és, alhora, el medi que presenta els problemes al jugador i on aquests atenyen la seva total significació.

La importància de la tàctica en la iniciació esportiva

Al nou enfocament, l'aprenentatge dels jocs esportius evoluciona de la tàctica a la tècnica, és a dir, del *per què* al *què*.

Cal, doncs, conèixer l'essència del joc, els seus principis tàctics, per tal de poder extreure un profit més gran a la tècnica. Això no vol dir, com en un primer moment molts van pensar equivocadament, l'oblit de la tècnica, sinó la seva introducció en una fase posterior. Es considera que els alumnes-

jugadors posseeixen una mínima capacitat física per fer front a l'aprenentatge tàctic mitjançant el joc. Es tracta de jocs modificats, en el sentit d'exagerar un component o principi tàctic que interessa analitzar i aprendre (Thorpe, Bunker i Almond, 1984), però de cap manera són jocs aïllats, sense continuïtat ni desenvolupament, com els que poden fer-se al començament o al final d'una classe, ni tampoc són "mini-jocs", car aquests, encara que adaptin l'esport a l'edat del nen, en no ésser progressius reproduïen en l'ensenyament els mateixos problemes del joc adult i els mateixos principis d'ensenyament-aprenentatge (Bunker i Thorpe, 1986).

El nou enfocament construeix situacions jugades que impliquen una fundamentació tàctica dels grans esports o jocs esportius, de manera que s'estimuli la imaginació de l'alumne, així com l'exploració de possibles solucions en funció de les demandes del joc. D'una gran varietat de contextos tàctics s'evolucionarà als contextos específics dels grans jocs esportius.

Marc-guia de planificació per als jocs esportius

La planificació d'un currículum sobre jocs esportius implica la consideració dels fonaments sobre els que aquest es construeix:

La importància de la variabilitat pràctica en els contextos sobre l'aprenentatge

Des de l'aparició de la Teoria de l'esquema de l'aprenentatge proposada per Schmidt (1975), han sorgit molts estudis entorn la hipòtesi de la transferència positiva que va des de la va-

en una classe d'ensenyament de la tècnica,

7. els alumnes no arriben a copsar que el joc esportiu és el mitjà idoni per al coneixement de totes les possibilitats del joc, i
8. no es formen espectadors crítics, practicants o possibles administradors esportius en un món on l'esport constitueix una important forma d'omplir el temps de lleure.

Totes aquestes limitacions o deficiències són força conegudes per qualsevol professional que s'hagi questionat el mètode d'ensenyament o que hagi fet una observació crítica del que succeeix a la seva pròpia classe. Tanmateix, pocs són els que han provat de trobar una solució per a aquests problemes, mentre que, malgrat tot, continuen les pràctiques incorrectes provocant el desinterès dels alumnes per l'educació física.

"Ensenyament per a la comprensió", una alternativa

Aquest és, tot i que potser no sigui el més adient, el nom amb què es coneix popularment l'esmentat nou enfocament, el qual enfatitza especialment els següents tres aspectes:

- la presa de decisions i la formulació de judicis per part de l'alumne,
- la comprensió dels contextos dels jocs esportius, i
- la importància de la tècnica en la iniciació esportiva.

La presa de decisions i la formulació de judicis per part de l'alumne

Els jocs esportius presenten una gran varietat de situacions motrius en què l'alumne no s'ha de limitar a preguntar-se *com* fer-ho, sinó també *què*,

quan i *per què*. Per tant, el nou enfocament està orientat al desenvolupament de la capacitat de discerniment, la qual s'aconsegueix mitjançant la pràctica motriu de situacions-problema. S'ajudarà els alumnes a reconèixer els problemes, identificar i generar les seves pròpies solucions i escollir les més encertades, per tal que puguin elaborar l'anticipació necessària per permetre'ls un cert control del temps i de la posició. Només així podran els alumnes discriminar les diferents situacions i adquirir un grau de responsabilitat en el joc.

La comprensió dels contextos implicats en els jocs esportius

Els contextos són fonamentalment socials, on els jugadors hi interaccionen amb els altres participants i amb l'objecte o objectes del joc. Així mateix, són contextos normats i caracteritzats per la incertesa, pel qual exigeixen respostes flexibles fruit de l'adaptació i improvisació que condiciona el tarranà del joc (Read, 1988). En resum, el context del joc és, alhora, el medi que presenta els problemes al jugador i on aquests atenyen la seva total significació.

La importància de la tàctica en la iniciació esportiva

Al nou enfocament, l'aprenentatge dels jocs esportius evoluciona de la tàctica a la tècnica, és a dir, del *per què* al *què*.

Cal, doncs, conèixer l'essència del joc, els seus principis tàctics, per tal de poder extreure un profit més gran a la tècnica. Això no vol dir, com en un primer moment molts van pensar equivocadament, l'oblit de la tècnica, sinó la seva introducció en una fase posterior. Es considera que els alumnes-

jugadors posseeixen una mínima capacitat física per fer front a l'aprenentatge tàctic mitjançant el joc. Es tracta de jocs modificats, en el sentit d'exagerar un component o principi tàctic que interessa analitzar i aprendre (Thorpe, Bunker i Almond, 1984), però de cap manera són jocs aïllats, sense continuïtat ni desenvolupament, com els que poden fer-se al començament o al final d'una classe, ni tampoc són "mini-jocs", car aquests, encara que adaptin l'esport a l'edat del nen, en no ésser progressius reproduïen en l'ensenyament els mateixos problemes del joc adult i els mateixos principis d'ensenyament-aprenentatge (Bunker i Thorpe, 1986).

El nou enfocament construeix situacions jugades que impliquen una fundació tàctica dels grans esports o jocs esportius, de manera que s'estimuli la imaginació de l'alumne, així com l'exploració de possibles solucions en funció de les demandes del joc. D'una gran varietat de contextos tàctics s'evolucionarà als contextos específics dels grans jocs esportius.

Marc-guia de planificació per als jocs esportius

La planificació d'un currículum sobre jocs esportius implica la consideració dels fonaments sobre els que aquest es construeix:

La importància de la variabilitat pràctica en els contextos sobre l'aprenentatge

Des de l'aparició de la Teoria de l'esquema de l'aprenentatge proposada per Schmidt (1975), han sorgit molts estudis entorn la hipòtesi de la transferència positiva que va des de la va-

riabilitat de la pràctica a una nova versió de resposta motriu no experimentada amb anterioritat².

El seu fonament es troba en la noció d'esquema, és a dir, en el principi o regla general que es construeix a partir de les relacions abstractes establertes entre un ampli conjunt d'experiències motrius. De totes maneres, el realment destacable és que es fa palesa la importància de les construccions cognitives en l'aprenentatge motor.

Tot i que la teoria de Schmidt va tenir el seu origen en relació a les habilitats i tasques discretes o tancades, la variabilitat de la pràctica sembla ser més significativa si es tracta d'habilitats obertes, degut a la gran demanda de respostes adaptatives que impliquen (Pigott, 1982) i que es troben en consonància amb els jocs esportius.

Per tant, un "ensenyament per a la comprensió" permet l'aprenentatge, segons Pigott, de principis o regles generals presents al context del joc, així com també la naturalesa de la transferència i les relacions entre ambdues.

La classificació dels jocs esportius

La classificació dels jocs esportius pot ajudar al disseny curricular, sempre que serveixin de guia per a la pràctica de l'ensenyament. Així, els jocs esportius poden agrupar-se en funció dels principis o regles generals que es troben en la mateixa naturalesa del joc i que estan vinculats a la seva normativa i al seu component tàctic.

D'aquesta manera, el Departament d'educació física i ciències de l'esport de la Universitat de Loughborough (Almond, Bunker, Read i Thorpe) va establir una classificació, derivada de la proposada per Ellis (1983)³, que

Foto Sport 86. Esforç col·lectiu. ENAHU-BLAU. Israel.

aglutina els jocs esportius en cinc apartats:

1. jocs d'invasió (bàsquet, handbol, futbol, rugby, hoquei, waterpolo...),
2. jocs de pista dividida (badminton, tennis, voleibol...),
3. jocs de camp i bats (beisbol, criquet...),
4. jocs de mur o paret (squash, frontó...), i
5. jocs de blanc-diana (golf, croquet, bitlles...).

Cadascuna d'aquestes cinc formes posseeix una problemàtica general i unes característiques i intencions bàsiques semblants, així com el seu context social i principis tècnics.

A partir d'aquestes formes de joc esportiu, i d'altres consideracions exposades en aquest article, es poden as-

senyalar unes línies-guia que serveixen d'orientació per a la planificació:

1. Començar al voltant dels deu anys, quan el nen posseeix un cert coneixement de les seves possibilitats corporals i de moviment (Read, 1988).
2. Presentar jocs que participin de les situacions contextuais i dels principis tàctics de les formes de joc esportiu de la classificació anterior. Les situacions i principis tàctics que apareguin seran les mateixes o semblants, encara que exagerades, a les dels grans jocs esportius.

Aquests jocs o situacions jugades, en què es manipulen les normes i l'equipament, esdevenen quelcom molt diferent als "mini-esports" i als grans jocs esportius "stan-

Foto Sport 82. Weber, Gerhard. Alemanya D.D.R.

dard", compartint, tot i això, la mateixa problemàtica tàctica i contextual. Aquestes situacions, la problemàtica que comporten i les decisions que prenen els alumnes es transferiran posteriorment als grans jocs esportius.

3. El professor serà qui establirà la progressió, seleccionarà els jocs i

presentarà diferents contextos de joc.

L'alumne també podrà crear jocs en aquesta mateixa línia. Comparant els diferents contextos i prenent les seves pròpies decisions, l'alumne podrà construir els esquemes o principis generals que el permetran de desenvolupar-se en

situacions reals de joc i formar un ampli i ric pensament tàctic.

4. Els alumnes han d'experimentar en la pràctica totes les formes de joc esportiu.

La varietat de contextos i situacions haurà de desenvolupar-se dintre de cadascuna de les diferents formes de joc esportiu per tal

d'assolir el més gran enriquiment possible. El problema sorgeix en distribuir aquestes formes de joc en progressió i complexitat, com, per exemple, valorar per quina és millor començar, amb quina continuar o si és possible un desenvolupament paral·lel. En qualsevol cas, això serà també responsabilitat del professor que haurà de considerar les característiques del joc i la seva adequació a l'edat de l'alumne, la tradició del centre escolar, les influències socials i culturals i les limitacions d'equipament o instal·lacions.

5. Introduir els alumnes, almenys, en un "mini-joc" i, posteriorment, un gran joc esportiu representatiu de cadascuna de les formes de la classificació.

Aquest pas es produirà al voltant dels 14 anys, quan s'iniciï un tractament especial de la tècnica específica de l'esport o esports escollits. En aquest moment l'alumne ja es troba en disposició de millorar el seu rendiment, després d'un plantejament curricular d'aquesta mena.

6. Passar a una dimensió esportiva més avinent amb l'entrenament específic dels esports.

Cap als 17 anys, els alumnes poden optar per dedicar-s'hi cercant el seu màxim rendiment. És, pot-

ser, el moment de començar un camí independent del centre escolar.

Conclusió

Si bé tot el plantejament curricular comprendria la tercera etapa de l'EGB i BUP, en un primer moment, podria adaptar-se a tot el Batxillerat fin assolir una pràctica generalitzada.

El canvi d'enfocament pot considerar-se una perspectiva global, coherent i alternativa a l'ensenyament dels jocs esportius, que sorgeix com a reacció envers el sistema tradicional i en la qual conflueixen diferents aportacions fetes al llarg dels anys setanta i vuitanta.

Aquesta aproximació s'estén per la Gran Bretanya amb força suficient com per a influir en el currículum de formació dels estudiants d'educació física i ciències de l'esport de la Universitat de Loughborough. Als seus plans d'estudis es troben assignatures com ara "Tecnologia esportiva" (Sports Technology) o bé "Jocs esportius generals" (General games), entre d'altres, que obeeixen a un plantejament curricular dels jocs esportius concorde amb aquesta nova perspectiva.

Aquestes assignatures conviuen i es complementen amb d'altres més tradi-

cionals, com hoquei, rugby, futbol...

Tanmateix, s'ha provat de recollir les línies generals de la nova orientació, encara que som conscients de les deficiències que suposa presentar tot això en un simple article, essent necessari l'acompanyament de l'experiència pràctica (seminaris, "workshops") per a comprendre l'abast d'aquesta orientació en la seva totalitat, restant una possible exemplificació pràctica per a una futura col·laboració.

Notes

(1) Entenem per "jocs esportius" les activitats esportives que es corresponen amb el terme anglès "games". Es tracta d'un terme més complex del que sembla; per a nosaltres correspon als esports d'equip i d'adversari, excloent-hi els individuals, tot i que cal recordar que el golf n'és un, de "game".

(2) Es pot consultar, per exemple, els articles de Pigott (1982), Schmidt (1982) i Wrisberg, Winter i Kuhlman (1987) que apareixen a les referències bibliogràfiques.

(3) Margaret Ellis va establir quatre categories dins dels jocs esportius: joc de territori, jocs de blanc o diana, jocs de pista i jocs de camp.

BIBLIOGRAFIA

BUNKER, D. i THORPE, R., "A model for the teaching of games in secondary schools", *Bulletin of physical education*, vol. 18, núm. 1, Spring, 1982, pàgs. 5-8.

BUNKER, D. i THORPE, R., "Issues that arise when teaching for understanding", en THORPE, BUNKER i ALMOND, *Rethinking games teaching*. L.U.T., Loughborough, 1986.

ELLIS, M., *Similarities and differences in games: a system for classification*. Paper presentat al Congrés Mundial AIESEP, Roma, 1983.

PIGOTT, R.E., "A psychological basis for new trends in games teaching", *Bulletin of physical education*, vol. 18, núm. 1, Spring, 1982, pàgs. 17-22.

READ, B., *General games*. Notes de l'assignatura. L.U.T., Loughborough, 1988.

SCHMIDT, R.A., "The schema concept", en KELSO, J., *Human motor behavior*. LEA, Londres, 1982.

THORPE, R., BUNKER, D. i ALMOND, L., *A change in focus for teaching of games*. Paper presentat al Congrés Olímpic d'Oregon, Oregon, 1984.

WRISBERG, C.A., WINTER, T. i KUHLMAN, J., "The variability of practice hypothesis: further tests and methodological discussion", *Research quarterly for exercise and sport*, 58, núm. 3, 1987, pàgs. 369-374.